

Zasady etyczne dotyczące relacji ludzi ze zwierzętami w badaniach naukowych

dr Beata Płonka

PRAWO I ETYKA

- Prawo europejskie: ocena etyczna jest obowiązkowym i nieodłącznym składnikiem doświadczeń na zwierzętach (Dyrektywa EU 2010/63)
- 10 lat negocjacji, prowadzące do obecnego kompromisu
- zasady nadrzędne: zasada 3R, unifikacja prawa europejskiego (możliwość wyższych wymagań w poszczególnych krajach)
- oddalenie skrajnych dążeń do wprowadzenia zakazu takich doświadczeń (n.p. Inicjatywa Europejska oddalona w czerwcu 2015)

ETYKA

- Obowiązują przepisy prawa, ale u ich podstawy leżą wartości lub normy etyczne
- wiele koncepcji i systemów etycznych – wybór
- zmiany w postrzeganiu problemów etycznych wraz z rozwojem społeczeństw

Dylematy etyczne:

- można przedstawić racje za i przeciw danemu postępowaniu
- decyzja musi być podjęta dla społeczeństwa jako całości (wiele osób może się nie zgadzać z opinią ekspertów); dobro wielu grup

KONFLIKT WARTOŚCI

- Wiele wartości etycznych, które często ze sobą kolidują
- nie jest możliwe jednoczesna pełna realizacja wszystkich wartości
- powoduje to konieczność uporządkowania zasad i nadania im różnej wagi (hierarchia wartości)
- konieczność dokonywania wyborów - kompromis
- zmiana sytuacji społecznej zmienia wagę przykładaną do pewnych wartości
- **dobry kompromis nikogo całkowicie nie zadowala, ale pozwala społeczeństwu funkcjonować**

ROZWÓJ NAUKI

- Rozwój nauki stwarza nowe konflikty etyczne
- stwarza nowe możliwości, co prowadzi do powstania nowych konfliktów wartości
- powoduje to konieczność coraz częstszego negocjowania różnych stanowisk i interesów wielu grup dla uzyskania kompromisu etycznego
- **Utylitaryzm:** celem jest „wytworzenie największej ilości dobra dla największej liczby ludzi” – analiza zysków i strat

NAUKA A SPOŁECZEŃSTWO

- Społeczeństwa zaawansowane, w których rozwija się nauka, zaakceptowały pewne wspólne wartości (np. wartość poznania i badań naukowych)
- dla ich rozwoju konieczne jest przestrzeganie umowy społecznej określającej postępowanie etyczne
- zasady etyczne mogą być stosowane przy braku przepisów prawa
- **przestrzeganie zasad etycznych sprzyja zarówno funkcjonowaniu rozwiniętych społeczeństw, jak i istnieniu nauki**

WARTOŚĆ ŻYCIA

- Stwierdzenie o niezbywalnej wartości życia zapisane jest w preambule Dyrektywy
- życie biologiczne ma oczywiście dla jednostki wartość, ale każdy osobnik jest zależny od innych
- życie jednostkowe nie może być jedyną wartością - konflikty różnych wartości
- trwałe korzyści dla ludzi mogą przeważać straty dla zwierząt

WARTOŚĆ ŻYCIA

- ostatecznie: najważniejsze jest minimalizowanie cierpienia zwierząt
- doświadczenia, w którym zwierzęta są tylko uśmiercane są wyłączone spod oceny Komisji Etycznej
- ale zabicie jest zawsze kosztem, ma ujemną wartość, nawet jeśli jest usprawiedliwione realizacją innego ważnego dobra
- nacechowane empatią postępowanie wobec zwierząt ogranicza stres i zmniejsza wątpliwości etyczne

WARTOŚĆ ŻYCIA

- Promowanie podejścia nacechowanego troską o zwierzęta doświadczalne (europejskie instrukcje wprowadzania Dyrektywy o doświadczeniach na zwierzętach w krajach członkowskich)
- każdy badacz powinien zapewnić zwierzętom doświadczalnym odpowiednie warunki i traktowanie
- kierownik placówki jest osobiście odpowiedzialny za właściwe podejście wszystkich pracowników do zwierząt

WARTOŚĆ ŻYCIA

- Konflikty wartości związane z doświadczeniami na zwierzętach
- wartości poznawcze oraz pomoc cierpiącym ludziom i zwierzętom
- unikanie zadawania śmierci i cierpienia
- nie jest możliwa jednoczesna realizacja tych wartości
- **dlatego konieczny jest społecznie akceptowany kompromis w sprawie doświadczeń na zwierzętach**

ASPEKT SPOŁECZNY

- Konieczne jest społeczne przyzwolenie na badania na zwierzętach, gdyż są finansowane ze środków budżetowych
- niezbędny jest dialog naukowców ze społeczeństwem – często dyskusja o realnych problemach zdominowana przez aktywistów o skrajnych poglądach, wpływających na kształtowanie opinii publicznej
- rządy muszą uwzględniać oczekiwania obywateli UE

ASPEKT SPOŁECZNY

Oczekiwania obywateli UE (Eurobarometr 2014):

- 70% - respektowanie zasad etycznych jest gwarancją, iż badania naukowe i innowacje spełnią ich oczekiwania
- 84% - naukowcy powinni przechodzić obowiązkowe kursy etyki
- 83% - wszyscy młodzi naukowcy powinni składać przysięgę, że będą przestrzegać prawa i zasad etycznych (analogiczną do Przysięgi Hipokratesa)
- 44% uważa, że należy pozwolić naukowcom na badania na zwierzętach; 37% nie zgadza się (Eurobarometr 2010)

ASPEKT SPOŁECZNY

Oczekiwania obywateli UE (Eurobarometr 2014):

- 70% - respektowanie zasad etycznych jest gwarancją, iż badania naukowe i innowacje spełnią ich oczekiwania
- 84% - naukowcy powinni przechodzić obowiązkowe kursy etyki
- 83% - wszyscy młodzi naukowcy powinni składać przysięgę, że będą przestrzegać prawa i zasad etycznych (analogiczną do Przysięgi Hipokratesa)
- 44% uważa, że należy pozwolić naukowcom na badania na zwierzętach; 37% nie zgadza się (Eurobarometr 2010)

ASPEKT SPOŁECZNY

- mniejszość obywateli EU bez zastrzeżeń popiera doświadczenia na zwierzętach

Negatywne opinie:

- prowadzenie doświadczeń na zwierzętach jest godne ubolewania/potępienia
- doświadczenia na zwierzętach nie prowadzą do postępu nauki ani medycyny
- cierpienia zwierząt
- nadmierna liczba zwierząt, niepotrzebne powtarzanie doświadczeń

ASPEKT SPOŁECZNY

- Opinia publiczna coraz częściej kwestionuje potrzebę i moralne prawo prowadzenia doświadczeń naukowych na zwierzętach
- brak zrozumienia celu i wyników badań naukowych
- nieznanostwo obecnych zasad dotyczących doświadczeń na zwierzętach
- przemiany kulturowe: kontakt głównie ze zwierzętami towarzyszącymi
- względy estetyczne, hipokryzja

PROBLEM CIERPIENIA ZWIERZĄT

- Wysokie standardy utrzymania zwierząt doświadczalnych, stale podwyższane (np. Dyrektywa UE 2010/63)
- stosunkowo niewiele zwierząt doświadczalnych odczuwa znaczny ból, dyskomfort lub stres w wyniku zastosowania procedur doświadczalnych
- w UE tylko około 7% zwierząt doświadczalnych odczuwa ból lub stres o średnim lub silnym natężeniu (stały spadek)
- około 50% zwierząt - jedyną procedurą jest uśmiercenie w celu pobrania tkanek

PROBLEM CIERPIENIA ZWIERZĄT

- Co najmniej stukrotnie większa liczba zwierząt, niż jest wykorzystywana do doświadczeń, jest zabijana na karmę zwierząt towarzyszących
- liczba zwierząt używana do doświadczeń to niewielki procent zwierząt wykorzystywanych przez człowieka do różnych celów
- ponad 90% zwierząt używanych do badań naukowych to myszy, szczury i inne gryzonie oraz kurczęta i ryby

OBOWIĄZKI NAUKOWCÓW

- Niezbędny jest dialog naukowców ze społeczeństwem
- bez akceptacji społecznej nie jest możliwe uprawianie nauki, także badań na zwierzętach
- naukowcy muszą brać udział w negocjowaniu kompromisu dotyczącego obowiązujących standardów etycznych
- nie można ignorować istnienia konfliktów etycznych i prawa społeczeństwa do wyrażania opinii
- musimy być świadomi zagrożeń etycznych
- zadawanie śmierci lub cierpienia nie może być rutyną pozbawioną refleksji
- zawsze powinna nam towarzyszyć refleksja nad celem i skutkami naszego działania